

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Бобоева Бимарьям Мирзовахидовна дар мавзуи «Ҷанбаи педагогии урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ дар ташаккули арзишҳои маънавий-ахлоқии мактаббачагони хурдсол», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот пешниҳод шудааст.

Имрӯз рӯ овардан ба омӯзиш ва таҳқиқи таҷрибаи андухтаи ниёгон оид ба тарбияи инсонӣ дорои ахлоқи шоиста аҳамияти бештарро касб мекунад. Олимон ва муҳаққиқон дуруст дарк кардаанд, ки бе омӯзиши таъриху фарҳанги ниёгон ва анъанаҳои неки тарбияи насли наврас, бе дониستاني таърихи тарбия дар қарнҳои гузашта кори таълиму тарбияи насли ҷавонро пеш бурдан, кори сахл нест. Халқи тоҷик аз қадим дорои анъанаҳои неке мебошад, ки онҳо озмудашуда буда, дар ақлу заковати мардум ҷой гирифтаанд ва асрҳост, ки қимати тарбиявии худро на ин ки гум кардаанд, балки дар тарбияи насли наврас сахми босазо гузошта истодаанд. Анъанаҳои мардумӣ ин таъсир ба дунёи маънавии шахс буда, ба воситаи анъанаҳо дар насли наврас нексириштӣ, ростқавлӣ, ватандӯстӣ, ҳалол кор кардан, бо адлу инсоф будан, саховатмандӣ ва амсоли инҳо парвариш карда мешавад.

Дар таърихи тамаддуну фарҳанги мардуми Шарқ ҷавҳари анъанаҳои миллиро ақидаҳои ахлоқӣ ташкил медиҳанд, зеро ҳадафи ниҳони анъанаҳо инсон ва ҷову мақоми он дар ҷомеа маҳсуб доништа мешавад.

Мавзуи диссертатсияи унвонҷӯ Бобоева Бимарьям Мирзовахидовна маҳз ба масъалаи «Ҷанбаи педагогии урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ дар ташаккули арзишҳои маънавий-ахлоқии мактаббачагони хурдсол» бахшида шудааст, ки дар соҳаи педагогика бе шубҳа мубрам ба ҳисоб меравад.

Мубрам будани мавзӯи интихобнамудаи унвонҷӯ бо он асоснок карда шудааст, ки хусусияти асосии симои маънавию ахлоқии кӯдакон аввал дар шароити оила ташаккул меёбад. Ҳамзамон, ҳангоми омӯзишу таҳқиқи масъалаи мазкур унвонҷӯ дуруст ибраз менамояд, ки дар тарбия намудан ва ба камол расонидани шахси комил ва фозили ҷамъият урфу одат ва анъанаҳои таърихӣ халқи тоҷик хидмати арзишманд карда метавонанд. Урфу одат ва анъанаҳои таърихӣ халқи тоҷик то имрӯз ҳамчун як воситаи тавоноии тарбияи насли наврас хизмати босазое карда истодаанд. Аз ин ҷост, ки тоҷиконро маҳз бо ҳамин урфу одат ва анъанаҳои тарихӣ фарқунандааш дигар халқҳои ҷаҳон хуб мешиносанд, таъкид менамояд.

Дар баробари ин, унвончӯ ибраз менамояд, ки шароити муосири гузариши ҷамъият ба сатҳи нави тараққиёти худ, эҳёи анъана ва урфу одатҳои нав ва меъёрҳои ахлоқи умумиинсониро ба миён мегузорад. Дар ин зимн, дар замони ба вуқӯъ пайвастанӣ дигаргуниҳои азим дар зехну зиндагии мардум нақши оила, бешак, тамоюли болоравӣ дорад. Дар паёмади он бо итминони комил гуфта метавонем, ки масъалаи мавқеи оила дар ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии насли ҷавон муҳимияти махсусро касб мекунад.

Мо ба ақидаи унвончӯ розӣ мешавем, ки дар шароити кунунӣ таҳқиқ, омӯхтан ва баҳои воқеӣ додан ба урфу одат ва анъанаҳои пешқадами халқӣ вазифаи муҳими илми педагогика ба ҳисоб меравад. Ҳамзамон, омӯхтану ба шароити имрӯза мутобиқ намудани анъанаҳои пешқадами халқӣ тоҷик вазифаи таъхирнопазири мактаб, оила, ва аҳли ҷомеа мебошад, чунки дар шароити имрӯза аҳамияти тарбиявии анъанаҳои халқӣ, урфу одат ва расму оинҳои халқӣ то рафт зиёд мегардад.

Воқеан, бояд баҳои воқеӣ дод, ки унвончӯ мазмуну мундариҷаи диссертатсияро маҳз дар ҷаҳорҷӯби гуфтаҳои ғавқузикр қорбасти намудааст, ки ин аз тайёрии ҳуби ӯ барои гузаронидани қорҳои илмӣ-таҳқиқотӣ гувоҳӣ медиҳад.

Диссертатсияи Бобоева Бимарьям Мирзоваҳидовна ба рамзи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот мувофиқ мебошад.

Дарачаи асосноккунии нуктаҳои назари илмӣ

Дар таҳқиқоти диссертатсионии унвончӯ Бобоева Бимарьям Мирзоваҳидовна вобаста ба мавқеи оилаи муосир таҷрибаи қорҳои тарбиявӣ дар оилаҳо оид ба татбиқи амалии урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ дар ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии мактаббачагони хурдсол таҳлил ва ҷамъбасти қарда шудааст; хусусияти минтақавию этникии урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ дар ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии хонандагони синфҳои ибтидоӣ ошқор қарда шудааст; анъанаҳои тарбиявии оилавӣ гурӯҳбандӣ ва тавсиф қарда шудаанд; сатҳи ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии мактаббачагони хурдсол тавассути урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ муайян қарда шудааст; шартҳои самараноки тақмили ҷараёни тарбияи сифатҳои ахлоқии мактаббачагони хурдсол тавассути урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ муқаррар қарда шудааст; намунаи сӯҳбатҳои ахлоқӣ оид ба истифодаи урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ тарҳрезӣ, қорқард ва мавриди истифода қарор дода шудааст.

Унвончӯ солҳои зиёд ба урфу одат ва анъанаҳои миллии оилаҳо мушоҳида бурда, дар натиҷа ба хулоса омадааст, ки дар шароити иқтисоди бозоргонӣ барои бархе аз оилаҳо арзишҳои моддӣ назар ба арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ бештар аҳамият пайдо карда истодаанд, ки ин ба ташаккули ахлоқи насли наврас таъсири манфӣ мерасонад, аз хурдӣ дар кӯдакон сифатҳои худбинию худпарастиро инкишоф медиҳад. Баъзе одамон ғаъолияти гурӯҳи худро тавассути арзишҳои моддӣ ва манфиатҳои шахсӣ гурӯҳии худ андоза менамоянд. Ин гуна нафарон сарвати маънавӣ-ахлоқиро сарфи назар карда, ба боигарӣҳои моддӣ: амсоли пулпарастӣ, молу мулкпарастӣ дода шуда, одаму одамгариро фаромӯш мекунанд. Ин гуна одамон ҳамчун тарбиядиҳанда ба ҳеҷ ваҷҳ ба фарзандони худ низ тарбияи ахлоқи неки инсониро дода наметавонанд. Дар чунин ҳолатҳо таносуби байни арзишҳои моддӣ ва маънавӣ вайрон мегардад. Ин фикри муаллифи диссертатсия ба он далелат мекунад, ки дар баъзе оилаҳо ба ҷои сарвати маънавӣ-ахлоқӣ анъанаҳои номатлуб, аз қабили сарват чамъ намудан, барпо намудани тую маърақаҳои серхарҷ ва ба ин васила худнамоӣ намудан арзи ҳастӣ намуда истодаанд. Бинобар ин, вазифаи шахсони баруманди маҳаллаҳо, мактаб ва сохторҳои марбутатаи ҳокимиятҳои давлатии маҳаллӣ аз он иборат аст, ки пеши ин анъанаҳои номатлубро гиранд ва таҷрибаи анъанаҳои пешқадами оилавино ҳамаҷониба дастгирӣ ва тарғиб намоянд.

Муҳаққиқ комилан дуруст изҳори ақида менамояд, ки ҳар як оила бояд дорои анъанаҳои ба худ хос бошад, ки таъсири он чандинқарата аз насихатгӯӣҳои дилгиркунанда зиёд мебошад. Вале мутаасифона дар қисми муайяни оилаҳо аз ин воситаи хуби тарбиявӣ хело кам истифода мебаранд.

Шиносоӣ бо таҳқиқотӣ диссертатсионии анҷомдодаи унвончу Бобоева Бимарьям ба он далелат мекунад, ки таъсири анъанаҳои халқӣ дар тарбияи кӯдакон он вақт мушоҳида карда мешаванд, ки агар ин кор аз синни хурдӣ дар оила ба роҳ монда шавад. Махсусан, бисёр муҳим аст, ки баъди мактабхон шудани кӯдакон, яъне аз синфҳои ибтидоӣ сар карда муаллимон ва падару модаронро лозим аст, ки баҳри ташаккули сифатҳои ахлоқии мактаббачагони хурдсол аз анъанаҳои пешқадами халқӣ истифода баранд.

Мушоҳидаҳои гузаронидаи унвончӯ нишон медиҳанд, ки омӯзгорон низ дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ аз анъанаҳои пешқадами халқӣ самаранок истифода намебаранд. Ҳол он ки анъанаҳои пешқадами миллии халқи тоҷик, аз ҷумла анъанаҳои оилавӣ, ки солҳои сол дар ақлу дили одамон ҷо гирифтаанд, имконияти васеи дар насли наврас ташаккул додани сифатҳои беҳтарини ахлоқи шоистаро доро мебошанд. Махсусан,

аз синфҳои ибтидоӣ сар карда, бо мақсадҳои тарбиявӣ истифода бурдан аз анъанаҳои халқӣ бисёр муҳим аст, чунки мактаббачагони хурдсол зуд ба таъсири тарбиявӣ дода мешаванд. Мувофиқи тадқиқотҳои психологию педагогӣ синну соли хурди мактабӣ барои тарбия хеле куллай аст. Аз ҷониби дигар дар қорҳои таълиму тарбиявӣ истифода бурдан аз анъанаҳои халқӣ вақти камтари омӯзгорону падару модаронро талаб мекунад.

Вазифаи дигари падару модарон ва мактаб аз он иборат аст, ки онҳо имрӯз барои омӯхтану ба шароити имрӯза мутобиқ намудани анъанаҳои пешқадами халқӣ тоҷик кӯшиш ба харҷ диҳанд, чунки дар шароити кунунӣ аҳамияти тарбиявии анъана, урфу одат ва расму оинҳои халқӣ то рафт зиёд мегардад. Ҳамчунин қимати тарбиявии анъанаҳои халқӣ он вақт меафзояд, ки агар бо анъанаҳои имрӯза дар алоқамандӣ ҷиҳати тарбияи насли наврас истифода бурда шаванд, зеро қоида ва нормаҳои ахлоқӣ вобаста ба ҳаёти имрӯза то андозае тағйир ва ташаккул меёбанд.

Асоси методологӣ ва назариявии таҳқиқот мантиқан ва мувофиқи талаботи оид ба қорҳои илмӣ-таҳқиқотӣ мавҷудбуда ба шакл дароварда шуда, пояи илмӣ таҳқиқот, татбиқи амалии он, методҳои таҳқиқот, анҷоми ҳар як давраи таҳқиқот давоми мантиқии яқдигар буда, ба талаботҳои қабулшуда нисбат ба қори илмӣ-таҳқиқотӣ ҷавобгӯ мебошанд.

Унвонҷӯ дар таҳқиқоти ҳеш ҷанбаҳои педагогии урфу одат ва анъанаҳои пешқадами оилавино шарҳу тавзеҳ дода, маҳз озмоишҳои педагогиро дар ҳамин замина ташкилу ба роҳ мондааст, ки аз арзиши баланди илмӣ диссертатсия гувоҳӣ медиҳанд. Дар ин бора унвонҷӯ дар он ақида аст, ки таҷрибаи истифодабарии урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ ҳамчун танзимгар ва воситаи тавоноии тарбия дар ташаккул ва рушди шахсияти мактаббачагони хурдсол маҳсуб доништа мешаванд. Вобаста ба ин, унвонҷӯ зимни гузаронидани қорҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ як қатор тавсияҳои судманро ҷиҳати моҳирона истифода бурдан аз урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ пешниҳод намудааст.

Зимни ташкилу ба роҳ мондани қорҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ ва мушоҳидаҳои тулонии оилаҳо, мусоҳиба бо волидону омӯзгорон ба унвонҷӯ имкон додааст, ки технологияи муосири истифодабарии урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавино дар тарбияи ахлоқии мактаббачагони хурдсол аз нуқтаи назари илмӣ асоснок намояд. Унвонҷӯ тасдиқ менамояд, ки самаранок ҷорӣ намудани урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ вазифаи худрушддиҳӣ ва худмубрамсозии мактаббачагони хурдсолро низ иҷро мекунанд, яъне дар онҳо малакаи

ташаккули арзишҳои умуминсониро ташаккул медиҳад; аз мактаббачагони хурдсол риояи доимии қоидаҳои ахлоқиро талаб менамоянд; хонандагон меомӯзанд, ки аз мушкилиҳо наҳаросанд, бояд масъулиятнок бошанд ва саъю талош намоянд, ки ҳама вақт сазовори боварии калонсолон бошанд.

Аҳамияти назариявии таҳқиқоти диссертатсионии унвончу Бобоева Бимарьям Мирзоваҳидовна ҳамзамон, дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳои корҳои таҷрибавии озмоишӣ-гузаронидаи ӯ ҷиҳати васеъсозии тасаввуроти волидон оид ба мазмуни урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ, ки ба маҷмӯи технологияҳои инсоншиносӣ нигаронида шудааст, имкон фароҳам меоваранд, ки таъсири мушкилоти мавҷудбуда ба намудҳои гуногуни фаъолияти аз ҷиҳати маънавӣ-ахлоқӣ муҳим ба ҳадди ақал расонида шавад; дурнамои муносибати таъсири урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ ба раванди арзишҳои маънавӣ-ахлоқии мактаббачагони хурдсол муайян карда шавад, истифодаи маҷмӯи принципҳои аз ҷиҳати илмӣ асосноккардашудаи истифодаи урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ, заминаи мусбати кӯшиши мактаббачагони хурдсол ба аз худ кардани арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ мушаххас карда шавад; монеаҳо барои аз худ кардани дар амал истифода бурдан аз урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ дар тарбияи ахлоқии мактаббачагони хурдсол, дар шароити дигаргуншавии соҳаи маънавию ахлоқии ҷомеаи тоҷик, зарурати таҳия ва ҷорикунии шаклҳои дастгирии раванди ғанигардонии таҷрибаи рафторҳои ахлоқии мактаббачагони хурдсол тавассути урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ мушаххас ва муайян карда шаванд.

Дар ҷаҳорҷӯби таҳқиқоти диссертатсионии анҷомдодаи унвончу тавачҷуҳи махсус ба масъалаи муҳими иҷтимоӣ-педагогии урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ зоҳир карда шудааст. Ба назари унвонҷӯ тақвият додани вазифаҳои иҷтимоӣ-педагогӣ урфу одат ва анъанаҳои пешқадами миллии оилавӣ, тамоюлоти он ба азхудкунии арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ ба муқолимаи бо фарҳанги инсонӣ асосёфта ба таври кифоя серистеъмол гардидааст ва ҳуди масъалаи арзиши баланди урфу одат ва анъанаҳои миллии пешқадами оилавӣ, гарчанде ки нав намебошанд, вале ба мисли пештара мубрам боқӣ монда, чун қоида, дар асоси ҳамгироёна дар заминаи илмҳои педагогика, психология, фалсафа, фарҳангшиносӣ, ҷомеашиносӣ ва илмҳои дигар зухур мебаранд. Илмҳои зикршуда аксар вақт мафҳуми урфу одат ва анъанаҳои миллии пешқадами оилавиро бо ҷузъи таркибии барои таҳқиқот мушаххасбударо пурра месозанд, таъкид менамояд, унвонҷӯ.

Унвонҷӯ дар таҳқиқоти анҷомдодаи худ ба барномаи махсуси суҳбатҳои ахлоқии оилавӣ ҷиҳати дар мактаббачагони хурдсол ташаккул додани арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ аҳамияти ҷиддӣ додааст. Дар раванди корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ унвонҷӯ барномаи махсуси суҳбатҳои ахлоқии оилавро таҳия намудааст, ки волидон аз он ба таври назаррас истифода бурдаанд. Ба ақидаи унвонҷӯ барномаи махсуси суҳбатҳои ахлоқӣ дар муҳити оила – ин низоми принципҳо, ҳадафҳо, вазифаҳо, марҳилаҳои ба даст овардани натиҷаҳо, инчунин хусусият ва механизми ҳамкориҳои субъектҳои раванди тарбия мебошад.

Ҳамин тариқ, шароити педагогие, ки дар рафти таҳқиқи илмӣ-назариявӣ асоснок карда шудааст, ба сифати танзимгари зарурӣ ва кифояи ғанигардонидани таҷрибаи истифодаи урфу одат ва анъанаҳои миллии пешқадами оилавӣ дар шароити кунунӣ хизмат мекунад.

Ҳамин тавр, таҳлили диссертатсияи унвонҷӯ Бобоева Бимарьям Мирзоваҳидовнаро ба анҷом расонида, метавон гуфт, ки унвонҷу ба мақсад ва вазифаҳои дар диссертатсия зикргардида ноил гардидааст. Фарзияи таҳқиқот татбиқи амалии худро ёфтааст.

Оид ба натиҷаи таҳқиқоти диссертатсионӣ унвонҷӯ 7 мақола интишор намудааст, ки муҳтавои диссертатсияро ифода карда метавонанд.

Автореферат мазмуну муҳтавои асосии диссертатсияро ифода карда метавонад ва тибқи талаботи мавҷуда омода карда шудааст.

Камбудихҳои ошкоршуда дар диссертатсия

1. Дар ҷараёни таҳқиқот унвонҷӯ баъзе камбудихоро дар ҷорӣ намудани урфу одат ва анъанаҳои пешқадами оилавӣ дар тарбияи ахлоқии мактаббачагони хурдсол муайян намуда, тавсияҳо манзур намудааст. Агар тавсияҳо мушаххастар баён меёфтанд, боз ҳам беҳтар мебуд.

2. Технологияҳои педагогии паҳн намудани таҷрибаи оилаҳои пешқадам оид ба истифодаи урфу одат ва анъанаҳои миллии оилавӣ дар ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқии мактаббачагони хурдсол таҳлили васеътарро тақозо мекунад.

3. Дар диссертатсия омилҳои косташавии ахлоқи ҷавонон дар шароити кунунӣ муайян карда шудааст. Барои тасдиқи фикр агар мисолҳо зиёдтар оварда мешуданд, ба манфиати кор мебуд.

4. Дар матни диссертатсия ҳаҷми техникаӣ ва имлоӣ мушоҳида карда мешавад.

Камбудихҳои зикргардида ба арзиши баланди илмии таҳқиқоти анҷомдодашуда таъсир намерасонанд.

Кори таҳқиқотии анҷомдодашуда дорои илмияти баланд буда, назарияи илми педагогикаро бо ғояҳои нави илмӣ пурра месозанд ва дар

ин самт пешниҳоду тавсияҳои дар диссертатсия ироагардида қобили қабул мебошанд.

Диссертатсия ба талаботи Низомномаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба додани дараҷаҳои илмӣ пурра мувофиқ мебошад ва муаллифи он Бобоева Бимарьям Мирзовахидовна барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ номзади
илмҳои педагогӣ, дотсенти
кафедраи педагогикаи умумидо-
нишгоҳии Донишгоҳи давлатии
Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи
Рӯдакӣ

Бобоева Маҳбуба Ҷурахоновна

Имзои М. Қ. Бобоеваро тасдиқ мекунам.

*Сардори раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси ДДК
ба номи А. Рӯдакӣ*

Ф. Амиров.

Маълумот барои тамос: 735360, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Кӯлоб кӯч.С.
Сафаров 16, Тел.: +992988166726; (+992 33 22) 2-35-06, E-mail:
Mahbuba72@list.ru

15.05.2023